

POJAM I SLUŽBA SVEĆENIKA U SVETOM PISMU STAROGA I NOVOGA ZAVJETA

Dr Adalbert REBIĆ

Postavljanje pitanja

O svećeniku i o pitanjima povezanim uz taj pojam u Katoličkoj Crkvi poslije reformatorskih diskusija u 16. i 17. stoljeću gotovo se i nije više raspravljalo. Donedavno su malne svi vjerovali da se pojam i narav svećeništva, kako su bili službeno shvaćeni i naučavani, ne mogu staviti na repertoar diskutabilnih pitanja. Međutim, posljednjih se godina, osobito nakon II vatikanskog sabora koji je posebno naglasio svećenički karakter Božjeg naroda, i na tom području, i upravo najviše na tom području, dogodilo nešto što bismo mogli označiti revolucijom pojma svećeništva.

U posljednjim se godinama uvelike raspravlja da li uopće može postojati u Novome savezu razlika između svetog i profanog, između duhovnog i svjetovnog, između svećenika i laika, budući da je Isus Krist svojim životom i svojom smrću posvetio sav svijet¹ i svojom smrću »izvan vrata« (Heb 13, 12) sav svijet učinio svojim božanskim svetištem u kojem se mogu svi ljudi »klanjati Ocu u duhu i istini« (Iv 4, 23). Mnogo se danas govori i piše da je lik današnjeg svećenika nastao kao plod feudalističkih vremena koja su već davno pregažena i nadiđena te da oblikom službe, načinom života i formom mentis (Mt 23, 13) nalikuje onim svećenicima koje je sam Isus Krist napadao, osuđivao i otklanjao.

Danas je stavljen na diskusiju pojam svećenika kakav su razvila stoljeća burne povijesti kršćanstva. Neki u tim diskusijama idu tako daleko da brišu svaku granicu između institucionalnog i sveopćeg svećeništva pa govore samo o sveopćem Kristovu svećeništvu u kojem — bez ikakvih razlika — imaju udjela svi koji su kršteni u ime Isusa Krista.

Time se unosi velika zbrka u poimanju svećeništva, među svećenicima strah za njihov kruh sutrašnjice, a među mladim kandidatima veliko nepovjerenje i neizvjesnost na putu prema zaredenju za institucionalnog svećenika. S pravom dakle suvremeni teolozi unutar same Crkve pokušavaju preispitati pojam svećenika i njegove službe na

1. Usp. *Schreiben der deutschen Bischöfe über das priesterliche Amt. Eine biblisch-dogmatische Handreichung*. Trier 1969, izdalo Tajništvo biskupskih konferencija Njemačke (Sonderdruck), str. 5.

temelju svetopisamskih, ponajviše novozavjetnih tekstova te nastoje izgresti i odstraniti onu patinu odnosno talog koji su na svećenikovu liku i u poimanju svećenika u Katoličkoj Crkvi ostavile pojedine socijalne strukture raznih epoha prohajale dvjetisućogodišnje povijesti Crkve. Ovaj hvalevrijedan pokušaj iskrenih i istinoljubivih teologa ne smijemo nipošto obezvrijediti ili ga promatrati krivim okom iz zakutka naše vlastite nemoći, nego ga, naprotiv, promatrati kao osmišljavanje, usavršavanje i vraćanje onoga što je bilo zaboravljeno ili čak izgubljeno u poimanju svećenika i njegove službe.

Val živih i vatrenih diskusija o pojmu, službi i ulozi svećenika zahvatio je i našu hrvatsku sredinu. No kod nas se osim knjige o. Šagija-Bunića »Svećenik kome da služi« (Zagreb, KS 1970), te onih burnih razgovora oko »Okruglog stola« o svećenikovu liku i njegovu odgoju i još ponekog članka, inače nije ništa upadljivije za oko i pamet napisalo što bi moglo svećenicima pomoći da sve dublje osmišljavaju svoje svećeništvo.

Ovim bih predavanjem želio osvijetliti pojam svećenika i njegove službe na temelju svetopisamskih tekstova. No valja odmah na početku upozoriti da na pitanje o pojmu svećenika i njegove službe kao i na ostala teološka pitanja ne možemo samo isključivo na temelju NZ dati i apsolutno važeći odgovor, budući da NZ nije neki sistematski teološki priručnik i nije nikad imao pretenzije dati na sva pitanja za sva vremena važeće odgovore.² Svećenikov se lik smio i mogao prilagoditi potrebama i problemima pojedinih vremena povijesti Crkve, kao što se to dogodilo u srednjem vijeku, budući da je Crkva kao povijesna i zemaljska ustanova uvjetovana mentalitetom, filozofijom, teologijom i socijalnim strukturama raznih vremena. No ta pouka iz povijesti Crkve postaje upravo za ovo naše burno doba veliki imperativ, da i danas treba mijenjati u poimanju svećenika ono što je s vremenom pregaženo i nepovratljivo. U tom nam Sveto pismo mora biti polazište, temelj i mjerilo.

I. POJAM SVEĆENIKA OPĆENITO

1. »Svećenik« u poganskim religijama

Sve su religije, od najstarijih vremena, imale svoje svećenike koji su bili u službi bogova i bilo na koji način bili posrednici između božanstva i ljudi. Ove su ljude u grčkom govornom prostoru nazivali *HIEREUS* ili *MANTIS*.³ U starini nije bila u Grčkoj strogo određena granica između *hiereus* i *mantis*. Prema njihovu su shvaćanju *hiereus* i *mantis* na posebni način, silom neke naročite moći koja se u njima krije, osposobljeni da posreduju u ophođenju ljudi s božanstvom.⁴ Osim ovog čisto hijeratskog kategoriziranja odnosa između Boga i čovjeka postoji u Grčkoj još i predodžba o sveopćem svećeništvu: svatko se može moliti i žrtvovati božanstvu, a da pri tom uopće nije određen

2. Isto (od sada skraćeno SdBpA), str. 7.

3. HOMER, *Ilijada* 1, 62; 24, 221.

4. G. SCHRENK, *Der Priester im Griechentum*, u: Kittel, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* (skraćeno ThWNT), svezak 3, str. 257 sl.

za svećenika, nego pripada laičkom staležu. Tako prinosi žrtve u ime obitelji otac obitelji, u ime svoje općine *demarh*, u ime grada *magistrat* (gradonačelnik), u ime naroda kralj itd.⁵ Svećeništvo nije bilo nužno povezano uz muški spol, nego su svećenici mogli biti i žene.

Uzdržavanje i briga za pojedina svetišta uvjetuju svećenička grupiranja koja ipak u to vrijeme još ne predstavljaju posebni svećenički stalež,⁶ barem ne ovakav kakav susrećemo kasnije u židovstvu. Svećenike je narod birao obično glasanjem, bacanjem kocke ili slično. Izvjesne aristokratske obitelji imale su težnju da tu službu povežu uza svoju obitelj.⁷ Svećenička je služba bila određena na neko određeno vrijeme, u koje bi svećenici i dalje obavljali svoj uobičajeni poziv ili posao.

Tek kasnije stoički filozofski pokret pokušava nešto određenije govoriti o vlastitostima svećenika: svećenik mora biti pobožan (*eusebeia*), svet (*hagisteia*), etički uzor drugima itd.⁸

2. Staroistočnjačke religije

Teško je dati ne samo etimološku nego i fenomenološku definiciju svećenika na temelju istraživanja raznih staroistočnjačkih religija.⁹ Ako se ograničimo samo na njih, mogli bismo ipak pojam svećenika ovako označiti: svećenik je onaj kojega neka zajednica izabere ili imenuje da bude na nadzemaljski način autorizirani posrednik kod transcendentnog bića, da obavlja javne čine bogoštovlja, da čuva sveto znanje i da blagoslivlja narod. Glavna svećenikova funkcija bila je bogoštovlje žrtava.¹⁰ Zato se svećenik često zove jednostavno *žrtvovatelj* čemu odgovara i latinska riječ *sacerdos*, od koje je izvedena i naša hrvatska riječ »svećenik«. Svećenik se razlikovao od šamana, magijskih i medicinskih vještaka, premda je inače svećenik mogao uz svoje svećeničke funkcije obavljati i magijsku, medicinsku ili bilo koju drugu službu.

3. Svećenik u Starom zavjetu (*kohen-hiereus*)

Stari zavjet u svojim tekstovima svugdje upotrebljava za pojam svećenik hebrejsku riječ »kohen« bilo da se radi o Jahvinim svećenicima bilo da se radi o Baalovim svećenicima (2 Kr 10, 19; 2 Ljet 34, 5) ili o kamošovim svećenicima u Moabu (Jr 48, 7) ili pak opet o ašdodskim svećenicima boga Dagona (1 Sam 5,5). SZ upotrebljava dakle bez razlike tu riječ i za svećenike raznih nejahvističkih religija (usp. još Post 41, 45; 46, 20; 47, 26; 1 Sam 6, 2)¹¹ kao i za svećenike svoje jahvističke religije.

5. IZOKRAT (2,6) ovo skraćivanje ovako formulira: »ten basileian hospes hierosynen pantos andros cinai nomizousin« (Kittel, ThWNT), str. 257.

6. Homer govori o svećenicima pojedinih bogova: svećenici boga Zeusa (Ilijada 16,604), svećenici boga Apolona (Ilijada 1, 370), boga Hefesta (Ilijada 5,10) itd.

7. J. TOEPFFER, *Attische Genealogie*, 1889, str. 24, sl.

8. ZENON, *Stob. Ecl.*, II, 67,20 (citirano u Kittel, ThWNT, 3, str. 258, b).

9. P. HONIGSHEIM je u leksikonu *Religion in der Geschichte und Gegenwart* (RGG), izdanje 3, str. 570, pokušao odrediti religijsko-sociološku bit svećenika, pa je za svećenika nabrojio ni više ni manje nego osamnaest značajki. Mnogo je opširnije o toj temi pisao E. O. JAMES, *The Nature and Function of Priesthood*, 1965.

10. S pravom J. SCHMID definira poganskog svećenika: »Na temelju povijesti religija saznajemo da je prava služba svećenika bila prinositi žrtve« (u *Lexikon für Theologie und Kirche*, izdanje 2, svezak 8, str. 743).

11. Neki biblijski pisci (npr. Hoš 10,5; Sof 1,4; 2 Kr 23,5) upotrebljavaju za svećenike tuđih i lažnih bogova unutar Izraela pogrđni naziv *komer* (kao u nekim područjima hrvatskog govornog jezika naziv *pop*).

Da bismo pronašli pravo značenje sz. pojma svećenik odnosno *kohen*, moramo zaviriti u etimologiju te riječi. Etimologija riječi u hebrejskom nam jeziku puno više kazuje o njihovu sadržaju nego je to slučaj s našim indoevropskim jezicima. Na žalost, u ovom je slučaju etimologiju hebrejske riječi *kohen* kojoj odgovara riječ »kahen« u feničkom, ugaritskom i aramejskom (usp. Ezer 6, 9. 16. 18 i dr.) teško razraditi. Zato moramo tu etimologiju potpomoći starozavjetnom teologijom svećeništva, što ćemo kasnije i učiniti. Odgovarajuća riječ za hebrejski *kohen* u arapskom je riječ »kahin^m« što znači *vidjelac, prorok*. Ova je riječ u arapskom jeziku izgleda tuđica pa nam ni ona ne može absolutno odraziti prvotni smisao i sadržaj te riječi, premda i u starom Izraelu *kohen* sa svojim »urim i Tumim« (usp. Pnz 33, 8—10) ima slični smisao kao i *kahin^m* u arapskom. Izgleda da svi ti semitski jezici s obzirom na riječ *kohen*, *kahen* i *kahin^m* imaju svoje podrijetlo u kananejskom glagolu »kun« koji znači »stajati pred božanstvom«¹² kao predstavnik ostalih ljudi; biti, dakle, posrednik između boga i ljudi.

Sama hebrejska riječ *kohen* dolazi od intenzivne glagolske forme »kihhen« a znači vršiti svećeničku službu (usp. Izl 28, 1. 3s. 41). Od te riječi ima nekoliko izvedenica kao npr. »k'hunna« s apstraktnim značenjem »svećenički stalež«, odnosno »svećeništvo« (usp. Izl 29, 9), a jednom »svećenici sabrani oko svetišta« (1 Sam 2, 36). Od izvjesnog je značenja što u hebrejskom jeziku nema žen. roda od *kohen*, kao što je to bio slučaj u susjednim poganskim religijama, dok za »proročku službu« hebr. jezik ipak posjeduje i femininum »proročica« (n'bia^h) u pravom smislu riječi (usp. 2 Kr 22, 14; Neh 6, 14).

Prevodioci Svetog pisma Starog zavjeta na grčki jezik (LXX) upotrijebili su hebrejsku riječ »svećenik« — »kohen« grčku riječ »hiereus« koja je već imala svoje određeno značenje u grčkom svijetu.

Uz ovu hebr. riječ *kohen*, odnosno grčku *hiereus*, povezane su u Starom zavjetu slijedeće funkcije: naviještati Riječ Božju (Mal 2, 7; Izl 24, 3—9 gdje je »služba Božje Riječi« u središtu liturgije Saveza), poučavati narod u Zakonu Božjem (dužnost Mojsijeva koju nakon njega preuzimaju »levitski svećenici«: usp. Pnz 26, 1—11). Prema Hoš 5, 1 svećenici paze Božje pravo u Izraelu, a prema Hoš 4, 1—6 čuvaju i naviještaju u narodu Božjem »znanje Božje«. Ukratko, uz svećenika u SZ povezana je dvostruka služba: bdjeti nad riječju Božjom i propovijedati je narodu te obavljati službu bogoštovlja (kult, žrtve). U tom su pogledu svećenici posrednici između Boga i ljudi.

4. »Svećenik« u Novom zavjetu (*hiereus*)

U novozavjetnom vremenu bilo je mnogo svećenika i u židovstvu (Jahvini svećenici) i u poganstvu (svećenici raznih božanstava). I jedne i druge Novi zavjet naziva grčkim jezikom »hiereus« (židovske svećenike u MK 1, 44; Lk 1, 5; 10, 31 aa; Iv 1, 9; Dj 6, 7; poganske svećenike u Dj 14, 13 i dr.). U to je vrijeme u Jeruzalemu bilo dosta svećenika koji su pripadali uglednim aristokratskim obiteljima s dosta velikim političkim i socijalnim utjecajem, a osobito je mnogo bilo svećenika nižeg

12. ALFONS DIESSLER, *Das Priestertum im Alten Testament*; u zborniku posvećenom svećeničkim problemima: *Der priesterliche Dienst*, svezak 1, *Quaestiones disputatae* 46, Herder 1970, str. 18. Ovo ću djelo odsad navoditi sa skraćnicom PD 1.

ranga koji nisu imali osobitog utjecaja, jer su ih sve više i više ugledom i utjecajem nadilazili *pismoznanci*. Kumranski spisi¹³ ocjenjuju te svećenike kao bezbožne svećenike, samo su svoje svećenike nazivali pobožnim i bogoodanim svećenicima.¹⁴ Prezirali su materijalne a cijenili samo duhovne žrtve, molitve i ispaštanja (pokoru).¹⁵ Svoju su zajednicu kao zajednicu posljednjih vremena često opisivali kao *svećeničku zajednicu* (1 Q M 2, 5). U tom je pogledu qumranska zajednica izvršila izvjesni utjecaj i na novozavjetno poimanje svećeništva.¹⁶

NZ upotrebljava mnoge izraze za razne duhovne službe u prvokršćanskoj zajednici, no nikad ne naziva svoje duhovne, vjerske službenike »svećenik«, odnosno grčki »hiereus«. Jedan je od razloga za to svakako taj što u Izraelu u to vrijeme svećenički stalež nije uživao veliki ugled i nije imao osobite sociološko-religiozne važnosti, a drugi što je ta riječ imala uslijed raznih drugih religija na Starom istoku ovo značenje: svećenik je službenik božanstva, onaj koji se kao posrednik predstavlja pred božanstvom te u ime ljudi prinosi božanstvu žrtve, zagovara ljude, prorokuje i moli za spasenje sviju. No najveći je razlog svakako taj što NZ smatra jedino Isusa Krista pravim svećenikom (arhiereus u poslanici Hebrejima — o tome kasnije slijedi posebno predavanje o. Dude), a svi ostali — i crkveni službenici i sav Božji narod — samo participiraju, svaki na svoj, dakako, različiti način, na Kristovu svećeništvu.

NZ naziva one koji su kao vjerski službenici aktivno angažirani u prvokršćanskoj zajednici raznim imenima, kao *apostoli* (u širem smislu riječi), uz njih su posebno naglašeni apostoli u našem smislu riječi, tj. *dvanaestorica* ili grčki *hoi dodeka*, zatim *presbiteroi*, *episkopoi*, *diakonoi*, *pastiri*, *predsjedavatelji*, *proroci*, *evanđelisti*, *učitelji* (Rim 12, 7; 1 Kor 12, 8s; Ef 2, 20; 4,11; 1 Pt 2, 25; Dj 20, 28), od kojih osobito ističe prezbitere (presbiteroi: Dj 11, 30; 14, 23; 1 Tim 5, 17), episkope i diakone (episkopoi kai diakonoi: Dj 20, 28; Fil 1, 1; 1 Tim 3, 2. 8). Ovi su ušli u kršćansku nomenklaturu i u crkveno pravo¹⁷ kao uobičajeni nazivi za crkvene službe institucionalnog svećeništva. Ove službe episkopa, presbitera (a katkad i diakona) prema nz. tekstovima *svećeničke* su naravi: oni naime imaju dužnost propovijedati Kristovo evanđelje o Božjem kraljevstvu, predsjedavati slavljenju euharistije (bogoštovlje) i upravljati zajednicama. Sve to oni moraju činiti u ime Isusa Krista, Velikog i jedinog svećenika čiji su oni predstavnici u kršćanskoj zajednici na zemlji.

II. POJAM I SLUŽBA SVEĆENIKA U SZ¹⁸

Pošto smo obradili na temelju etimologije riječi »kohen«, »hiereus« (svećenik) i fenomenologije raznih religija općeniti pojam svećenika, moramo sada isti taj pojam rasvijetliti biblijskim tekstovima.

13. 1QHab 9,4 s; 8,8-13; 9,1-12; 12,6-10

14. 1QS 2,1-4; 6,3-5; 8,1; 1,18-21

15. 1QS 9,3-5 i CD 6,12

16. K. H. SCHEKLE, *Ministeri e ministri nelle chiese dell' epoca neotestamentaria*, u *Concilium* (talij) 5 (1969), svezak 3, str. 24.

17. K. H. SCHEKLE, nav. dj., str. 32.

18. A. DEISSLER, nav. članak u PD 1, str. 20 sl.

1. Predmojsijejsko vrijeme

Prije Mojsija nije u Izraelu bilo posebnih osoba koje bi obavljale svećeničke funkcije (naviještanje riječi Božje i prinošenje žrtava), nego su svećeničke funkcije vršili *predstavnici* raznih zajednica (obitelji, plemena, naroda). U Starom je zavjetu kao i uopće na Starom istoku jedna od najvažnijih funkcija svećenikovih bila uz naviještanje i propovijedanje znanja o Bogu *prinošenje žrtava* (usp. Pnz 33, 10; 1 Sam 2, 28 i dr.).

U vrijeme izraelskih patrijarha Abrahama, Izaka i Jakova bilo je u običaju prinošenje žrtava Bogu, ali nije bilo za to posebno određenih osoba, svećenika, nego su žrtve prinostili pojedini patrijarsi. Prema Post 22 (E) *Abraham* kao otac obitelji žrtvuje Bogu ovna umjesto svoga sina, a prema Post 31, 54 (J) *Jakov* prinosi žrtvu na brdu i zove svoje rođake da blaguju žrtvu, i još jednom, prema Post 46, 1, *Jakov* s novim imenom *Israel* prinosi žrtvu Bogu svoga oca *Izaka* u Beer Šebi.¹⁹

Isto vrijedi i za *žrtvenu gozbu* na blagdan *Pashe* (pesah)²⁰ koja potječe još iz nomadskih vremena Izraela, a kasnije se nakon mojsijejskih uredaba razvila u *obredno bogoštovlje*. Zanimljivo: taj se pashalni obred (pashalna žrtva sa svečanom večerom) sve do deuteronomijske reforme oko godine 620. pr. K. (usp. Pnz 16, 1—8) nije obavljao u središnjem svetištu nego u obiteljima i nisu svećenici obavljali taj obred, nego očevi obitelji. Taj su obred obavljali očevi obitelji još i u kasnožidovsko doba (npr. *Krist* na posljednoj večeri o blagdanu *Pashe*) s tom jedinom razlikom što odnose svećeniku u hram *krv* i *masnoću*. U SZ, dakle, *laici*²¹ obavljaju upravo taj obred koji ponazočnjuje otajstvo oslobođenja iz ropstva egipatskog i čudesnog prijelaza preko Crvenog mora i koji je kao takav sačinjavao jezgru liturgije Saveza.

2. Vrijeme Sudaca i Kraljeva

I nakon zauzeća zemlje, sve do u kasno doba kraljevstva, prinostili su laici Bogu žrtve. Prema izvještaju Suci 6, 17—24 prinosi sudac *Gideon* žrtvu »Jahvinu anđelu«, a prema Suci 6, 25—32 isti prinosi *Jahvi* na žrtvenik čak i »žrtvu paljenicu«. Slično i otac *Samsonov* *Manoah* prinosi *Jahvi* »žrtvu paljenicu« (Suci 13, 16—20). U svetištu šilo gdje već postoji svećenik *Eli* (i njegovi sinovi) prinosi *Elkana*, *Samuelov* otac, žrtvu Bogu (1 Sam 1, 3 sl, 21). Svećeničke funkcije obavlja i prorok *Ilija* koji nipošto nije »svećenik« (kohen), odnosno levit: on na brdu *Karmelu* gradi *Jahvin* žrtvenik koji je sagradio od dvanaest kamenova što predstavlja dvanaest plemena izraelskih, dakle žrtvenik koji simbolizira sav Božji narod (amfiktionija) i na tom žrtveniku prinosi *Jahvi* žrtvu paljenicu (bika: 1 Kr 18, 22—39). Po deuteronomijskom je zakonu bilo to protupropisno. Ovaj je slučaj dokaz da još u 9. i 8. st. ova karakteristična svećenička funkcija kao što je prinošenje žrtava nije bila nužno vezana isključivo uz svećenika.

¹⁹ Razlog zašto u doba patrijarha nije bilo svećenika, svakako može biti i u tome što je to pleme bilo malobrojno.

²⁰ H. HAAG, *Ursprung und Sinn der alttestamentlichen Paschafeier*, Luzern Theologische Studien 1(1954) str. 17-46.

²¹ Na temelju toga *FILON* tvrdi da su na blagdan *Pashe* svi Izraelci svećenici jer žrtvuju janje (u *De Vita Moysi*, II (III), 29).

I knjige kraljeva kao i knjige Samuelove obavještavaju nas da su neki kraljevi, od kojih nijedan nije bio svećenik, prinosili Jahvi žrtve. Šaul prinosi »žrtvu paljenicu« u Gilgalu prije bitke s Filistejcima (1 Sam 13, 9s. 12).²² I David žrtvuje Jahvi vola i tova ovna (2 Sam 6, 13) i na Sionu, u samom Jeruzalemu, »žrtve paljenice i pričesnice« (2 Sam 6, 17). Slično i Samuel obavlja svećeničke funkcije: žrtvuje u Gibeonu (1 Kr 3, 4. 15), blagoslivlje narod (8, 14), moli raširenih ruku pred žrtvenikom molitvu posvećenja hrama u Jeruzalemskom hramu (8, 22—61). Nakon Salomona, mnogo kasnije, još i Ahaz prilazi k žrtveniku i »na žrtveniku pali svoju paljenicu i svoju prinosnicu, izljevajući svoju ljevaonicu i krvlju pričesnica poškropljuje žrtvenik« (2 Kr 16, 13) te naređuje svećeniku Uriji da nastavi s redovnim žrtvovanjem u hramu (2 Kr 16, 15—16).

Unatoč tomu što ti kraljevi obavljaju eminentno svećeničke funkcije, ne možemo ih nipošto nazvati ni smatrati »svećenicima«, jer oni to nipošto nisu bili. Samo jedanput pridaje SZ kralju naslov »svećenik« (kohen) i to u Ps 110, 4:

Zakleo se Jahve i neće se pokajati:

»Dovijeka ti si SVEĆENIK PO REDU MELKISEDEKOVU!«

Većina se komentatora psalma slaže da je ovaj psalam »psalam ustoličenja« izraelskih povijesnih kraljeva u Jeruzalemu. Ali imamo jednu poteškoću s 2 Ljet 16, 18 gdje je kraljevima zanijekano pravo vršenja svećeničkih funkcija. Zašto je na ovom mjestu njima zabranjeno vršenje svećeničke službe, ako im je predužanjsko doba pri ustoličenju svečano rečeno »ti si svećenik po redu Melkisedokovu!« Očito, ovaj je psalam u ovom obliku u kakvom se sada nalazi u Bibliji iz *kasnijeg* vremena.²³ U predužanjsko doba, istina, nisu se svećenici bunili što kraljevi žrtvuju i nisu im to branili činiti (osim 1 Sam 13, 9sl, što mnogi smatraju kasnijim umetkom, odnosno glosom), nego je ta oporba i zabranjivanje nastalo u kasnije doba (u doba Ezre i Nehemije): na primjer slučaj Uzije (2 Ljet 26, 16 sl).

3. Svećenička služba »levitskih svećenika« u SZ

Da bismo mogli shvatiti pojam, službu i ulogu levitskih svećenika u SZ, raščlanit ćemo najtemeljnija tri teksta koji nam govore o levitima: Pnz 33, 8—11; 18, 1—8 i 10, 8s.

a) Pnz 33, 8—11 (tzv. *Mojsijev blagoslov*)²⁴

»O Leviju reče:

Daj Leviju tvoje Urime

i tvoje Tumime čovjeku milosti svoje,

koga si u Masi iskušao,

s kojim si se preo kod voda meripskih.

o Ocu svome i majci reče on:

Nisam ih vidio!

²² Ovaj je izvještaj sasvim historijski, samo je, izgleda, osuda toga čina kasnije umetnuta u tekst kao deuteronomijska glosa (možda i svećenička?).

²³ Taj psalam vrlo se često navodi u Novom zavjetu: Mk 12, 35sl; Mt 22, 41sl; Lk 20, 41sl; Rim 8, 34; Dj 2, 33sl; 1 Kor 15, 25; Ef 1, 20; Kol 3, 1; 1 Pt 3, 22) osobito kad se želi definirati jedinstveno svećeništvo Isusa Krista u poslanici Hebrejima, koje se ostvarilo u njegovoj smrti na križu i u njegovu sadanjem stanju kao nebeskog zagovornika kod Oca za sve ljude. On time neizmerno nadilazi starozavjetno svećeništvo. A ipak Isus nije bio levit (Aronovac), nego laik.

²⁴ Opširnije ALFONS DEISSLER, u PD 1, str. 25-32.

Braće svoje ne poznaje,
na svoju se djecu ne osvrće,
jer tvoju riječ on je vršio
i tvojega se držao Saveza.
On uči Jakova tvojim odredbama
i Izraela tvojemu Zakonu.
On podiže kâd k tvojim nosnicama,
i paljenicu na žrtvenik ti stavlja.
O Jahve, snagu mu blagoslovi,
milostivo primi djelo ruku njegovih.«²⁵

Zbog kratkoće vremena ne možemo raščlaniti cijeli tekst, ali bismo svakako željeli protumačiti vers 10. koji opisuje dužnost i službu levita: poučavati Izraelce o Božjim pravima (mišpatim) i o Božjem Zakonu (tôra); prinositi kâd Božjim nosnicama i stavljati žrtvu paljenicu na Jahvin žrtvenik.

Prva je dakle zadaća levitskih svećenika poučavati (hebrejski gl. jara^h)²⁶ narod (usp. Pnz 17, 10sl; 24, 8; Lev 10, 10sl; 14, 57; Mih 3, 11; Ez 44, 23; 2 Kr 13, 3; 17, 27), a predmet tog poučavanja prije svega su odredbe (mišpatim) i Zakon (tôra). Na ovom se mjestu mišpatim i tora²⁷ nalaze u strogom paralelizmu te označuju više—manje istu stvar: razne Božje odluke (Pnz 24, 8; Lev 10, 10sl; 14, 57; Ez 44, 23) s obzirom na bogoštovne žrtve i na obrednu čistoću, no to nije sve. Prema Pnz 31, 26 levitima je povjerenje čuvati »knjigu Zakona« (toru) i glasno je narodu čitati i tumačiti (usp. Pnz 17, 18). U ovom se slučaju vjerojatno misli na prvotnu jezgru knjige Ponovljenog zakona. U Izl 24,6 spominje se da je Mojsije pročitao »knjigu Saveza« koja je sadržavala riječi Božje, odredbe (mišpatim) Božje, dekalog i povelju Saveza (Izl 20, 22—23, 33). Dakle mišpatim ili tora ne znači samo odredbe koje se tiču bogoštovlja nego sveukupni vjerski sustav starog Izraela u čijem je središtu svakako bila povelja Saveza i dekalog. Prema tome, dužnost je levitskih svećenika poučavati narod u svemu što je u vezi sa Savezom a prije svega u dekalog i u ostale Božje odredbe sinajskog Saveza. Zato prorok Hošeja (Hoš 4, 6 i 4, 1) oštro napada levite u sjevernom kraljevstvu što su »znanje Božje« (da 'at 'elohim) odbacili (4, 6) tako te »znanja Božjeg« više u zemlji nema (4, 1sl).

Druga je zadaća levitskih svećenika »prinošenje žrtava paljenica na Jahvin žrtvenik i kađenje (q'tora)²⁸ u čast Jahvi« (Pnz 33, 10b). Nije na prvi pogled iz ovog teksta jasno što misli biblijski pisac pod pojmom »kađenje« (q'tora) da li kađenje u smislu žrtve »paljenice« (pri kojoj

²⁵ Tekst Pnz 33, 8-11 vrlo je star i nalazi se već u praobliku Ponovljenog zakona. Usp. S. LOERSCH, *Das Deuteronomium und seine Deutungen*, Stuttgarter Bibel. Studien 22, Stuttgart 1968.

²⁶ Imenica tora dolazi od hičilnog oblika glagola jarah što znači učiti, poučavati. U akademskom jeziku postoji riječ tertu koja znači proročanstvo i koja možda ima vezu s ovom hebr. riječi. Usp. G. OESTBORN, *Thora in the Old Testament*, 1945, str. 169.

²⁷ Značenje riječi tora odnosno Zakon na ovom mjestu: Neki egzegete (J. Begrich, u *Biblische-Zeitschrift für At. Wissenschaft* 1936, str. 63-83) uzimaju u obzir osobito EZ 22, 26; 44, 23; Hag 2, 11; Lev (passim) tvrde da je tora bitno pouka o ritualnoj čistoci odnosno nečistoći kod žrtvovanja. No ne samo da su ti tekstovi mlađeg datuma nego je povrh toga iz njih vrlo teško zaključiti da se mišpatim i tora (torot) tiču samo kulstskog područja. Prema Neh 9, 13 mišpatim i tora su Savez i sinajski zakoni, prema Zah 7, 12 etički zakoni, a prema Hoš (4, 6) tora se poistovjećuje s da at 'Elohim (znanje o Bogu), odnosno sa znanjem Božjim koje se očito odnosi na dekalog (Hoš 4, 1s) i na razne etičke odredbe. Hošea poistovjećuje toru i s berit (Savez), npr. u Hoš 8, 1 a pakatkad pod tim pojmom misli na razne etičke odredbe dane u sklapanju Saveza brdu Sinaju. Usp. H. W. Wolff, *Hoseas geistige Heimat, Gesammelte Studien zum Alten Testament*, u seriji *Theologische Bücherei* 22, str. 232-250 i *Wissen um Gott*, str. 182-205.

²⁸ ALFONS DEÏSSLER, PD 1, str. 31.

se diže miomirisni dim iz nekih predmeta na žrtvi) ili na »prinošenje kâda« kao takvog. Pojam »q^toret« označuje samo na nekim mjestima SZ »prinošenje kâda« (Iz 1, 13; Ps 66, 15) a inače na svim drugim mjestima »žrtve paljenice«. Budući da je ovdje u Pnz 33, 10b riječ »q^tora« stavljena u paralelu s riječju »paljenica« (qalil zapravo znači »čitata žrtva«, a ne samo neki dijelovi žrtve), označuje »q^tora« posebni način žrtvovanja odnosno same »žrtve paljenice«. To nam potvrđuje tekst 1 Sam 2, 28: »Odabrao sam sinove Elijeve između svih plemena Izraelovih da mi budu svećenici, da se uspinju na moj žrtvenik, da prinese žrtve paljenice i da nose oplećak preda mnom: i dao sam domu oca tvoga sve paljene žrtve sinova Izraelovih.« Pisac Pnz 33, 10b ima najvjerojatnije pred očima sve tri dužnosti svećenikove: 1° služba kod žrtvenika za paljenice u predvorju hrama, 2° služba kod kadionog žrtvenika u unutrašnjosti hrama i 3° proricanje.

UKRATKO: Mojsijev blagoslov (Pnz 33, 8—11) pruža klasični opis svećenikove službe u Izraelu. Svećenik je posrednik između Boga Jahve i izraelskog naroda u trajnom posadašnjavanju sinajskog Saveza. Njegova najvažnija zadaća nije prema ovom tekstu prinošenje žrtava (kao u poganskim religijama), nego osobna povezanost s Jahvom i vjernost njegovim odredbama. Svećenik mora živjeti povelju Saveza, propovijedati ga i tumačiti narodu.

b) Svjedočanstvo Pnz 18, 1—8 (dt. svećenički zakon)

»Svećenici Levijevci — sve pleme Levijevo — neka nemaju udjela ni baštine s Izraelom; neka žive od žrtava paljenih Jahvi i od njegove baštine. Neke, dakle, nemaju baštine među svojom braćom: Jahve je njihova baština, kako im je rekao.

Ovo neka bude svećenička pristojba od naroda — od onih koji žrtve prinose, bilo to goveče ili što od sitne stoke: svećeniku treba dati pleće, vilice i želudac. Daji mu i prvine od svoga žita, od svoga vina i od svoga ulja i prvine od vune svojih ovaca, jer je njega ODABRAO JAHVE, BOG TVOJ, od svih plemena tvojih; NJEGA I NJEGOVE SINOVE, DA ZAUVIJEK STOJE PRED JAHVOM, BOGOM TVOJIM, TE DA OBAVLJAJU SLUŽBU I BLAGOSLIVLJAJU U IME JAHVE...«

Ovaj deuteronomijski svećenički zakon ističe kako je svećenička služba isključivo pravo Levijeva plemena (leviti) koje je to pravo steklo kao ustuk zato što se odreklo zemlje.²⁹ Levijevci nisu dobili zemlju u baštinu, nego je »njihova baština« sam Bog (usp. Ps 16, 5sl koji ovu misao prekrasno razvija). Levijevci žive i uzdržavaju se od službe Bogu Jahvi (usp. u NZ Pavao u 1 Kor 9, 12sl).

Njihova je bitna funkcija opisana u v. 5: oni moraju »zauvijek stajati pred ('amad lifne') Jahvom i obavljati službu te blagoslivljati u ime Jahve«.

Ovaj je tekst tijesno povezan s Pnz 10, 8—9 pa ćemo ga stoga obraditi zajedno s njime.

²⁹ Postoji, doduše i biblijska predaja (Post 34, 10 i 49, 5-7) prema kojoj su leviti dobili zemlju za kaznu, a druga bibl. predaja (Iz 32, 26 i Br 25, 10sl) to tumači kao nagradu za prvotnu vjernost Jahvi. Zato ima ezegeta koji tumače da su leviti dobili svećeničku službu silom prilika; jer nisu posjedovali zemlje.

»U to vrijeme odvoji Jahve pleme Levijevo *DA NOSI KOVČEG SAVEZA JAHVINA; DA PRED JAHVOM STOJI U NJEGOVOJ SLUŽBI TE DA U NJEGOVO IME BLAGOSLIVLJA, kako radi i danas.*«

S obzirom na cjelokupni tekst 10, 1—22 ovaj tekst 10, 8—9 izgleda da je umetnut (kasnija glosa koju su umetnuli sami Leviti: usporedi riječi »u ono vrijeme« koje su preteške za tekst) u već prije umetnuti dodatak 10, 6—7 (koji prekida Mojsijev govor). Ipak ovaj je umetak (vv. 8—9) bio na tom mjestu već onda kad je Pnz 5, 1—11, 25 bio redakcijski spajan s jezgrom Pnz (odnosno s Pnz 12—28).³⁰

Prva je služba prema tekstu Pnz 10, 8 »nositi Kovčeg Saveza« koji u sebi sadrži »Ploče saveza (Pnz 9, 9) koji se inače u sveć. predaji naziva i »Kovčeg Svjedočanstva« (Izl 26, 33; 40, 21) jer sadrži »Ploče Svjedočanstva« (Izl 25, 16; 31, 18; 40, 20). Leviti su dakle čuvari Kovčega Saveza (usporedi ulogu svećenika Elija u svetištu u Šilo: 1 Sam 3, 3 i 4, 4).

Druga je služba levita *stajati pred Jahvom* ('amad lifne'). Ovdje kao i u Pnz 18,5 misli se na službenički boravak u svetištu s ciljem *posredovanja* kod sviju onih koji u svetište ulaze. U užem smislu riječi »stajati pred Jahvom« označuje »služiti« Jahvi³¹ (*amad lifne* znači isto što i *šarat*, naime služiti). »Služiti Jahvi« klasični je izraz za svećeničku službu u SZ (Izl 28, 35; Br 3, 6; 18, 2) koja obuhvaća i službu Riječi Božje i službu žrtvovanja.

Treća, posljednja služba, ovdje kao i u Pnz 18, 5 jest »blagoslivljati (u ime Jahve)³² narod. A blagoslivljati »u ime Jahve« ne znači samo blagoslivljati »po nalogu« Jahvinu, nego daleko više: tako blagoslivljati narod da nad narod siđe božanska sfera spasenja koja ih obuzima i u sebe uvlači. Naime pojam »ime Jahvino« ima upravo u Pnz posebno teološko značenje: hram se naziva mjesto gdje je »Jahve postavio svoje ime« (12, 5, 21; 14, 24) ili gdje je Jahve »nastanio svoje ime« (12, 11; 14, 33; 16, 2, 6). U Br 6, 24—26 susrećemo formulu svećeničkog blagoslova koji po svom zbijenom stilu očito potječe iz predsužanjskog vremena:

»Neka te blagoslovi Jahve
i neka te čuva!
Neka te Jahve licem svojim obasja,
milostiv ti bude!
Neka pogled svoj Jahve svrati na te
i mir ti donese!
Tako neka stavljaju moje IME NAD SINOVE IZRAELOVE i
ja ću ih blagoslivljati.«

»Blagoslivljati« ovdje kao i inače u SZ znači podati snagu, moć i plodnost života tako da se on može razviti do punine. Svećenik je posrednik podavanja takve moći, snage i plodnosti.

³⁰ Usp. N. LOHFINK, *Das Hauptgebot*, Roma 1964.

³¹ Usp. 1 Sam 2, 11 gdje je mladi Samuel nazvan »službenikom Jahvinim pod nadzorom svećenika Elija«.

³² Blagoslivljati u ime Jahve svakako je bolja formula nego samo »blagoslivljati«.

3. Svećenik u očima sz. proroka

Što je svećenik trebao biti prema sz. teologiji i koje je funkcije on trebao obavljati i kako ih obavljati, saznajemo i iz kritike kojom su proroci kritizirali sz. svećenike.

a) *Proroci u sjevernom kraljevstvu.* Jeroboam I odijelio je nakon smrti Salomonove sjeverna plemena od južnih kraljevstva (Jeruzalem), osnovao nezavisno sjeverno kraljevstvo te podigao u Betelu i u Danu kraljevska svetišta za konkurenciju jeruzalemskom hramu i u njima »postavio iz puka svećenike koji nisu bili sinovi Levijevi« (1 Kr 12, 31). U tim se svetištima obavljao kult Bogu Jahvi ne samo na odveć formalistički i nepropisan način, nego su svećenici često prekoračili granice svoje jahvističke religije te pod utjecajem poganskih kanaanskih religija (bog Baal) pravo bogoštovlje pretvarali u orgije i u sakralnu prostituciju. Naravno da su ih proroci kao Božji ljudi i karizmatici oštro napadali, korili i upozoravali na njihovu dužnost: voditi narod poučavanjem zakona Bogu, a ne orgijama i formalizmom i sakralnom prostitucijom zavoditi narod da srlja u propast.

Osobito oštro napada svećenike najstariji od proroka-pisaca prorok AMOS (oko godine 760 pr. K.) zato što oni više ne odgovaraju svećeničkom idealu. Njihove sveć. funkcije puki su formalizam:

»Mrzim i prezirem vaše blagdane
i nisu mi mile vaše svečanosti.
Paljenice kad mi prinosite, prinosnice
mi vaše nisu mile,
na pričesnice se od ugojenih telaca
vaših i ne osvrćem.
Uklonite od mene dreku svojih pjesama,
neću da slušam zvuke vaših harfa.
Pravda neka poteče kao voda ,
i pravica ko bujica silna...« (Am 5, 21—25)

Svećenička se služba pretvorila u puki formalizam, u djela bez duha i bez iskrenosti. Zato ih prorok kritizira i napada. Zbog tako oštre kritike prorok Amos je došao u otvoreni sukob s velikim svećenikom Amasjom koji ga je optužio kralju zbog veleizdaje i istjerao iz države: »Odlazi, vidiće, bješi u zemlju Judinu, ondje jedi kruh i ondje prorokuj. Ali u Betelu da više nisi prorokovao, jer ovo je kraljevsko svetište, kraljevski hram!« (Am 7, 14).

Na sličan način napada svećeničke predstavnike u kraljevskom svetišu Betel (ako ne i u Samariji?) prorok *Hošea* (Hoš 4, 4 sl):

»Moj narod gine: nema znanja;
jer si ti znanje odbacio,
i ja odbacujem tebe iz svećenstva svoga;
jer si Zakon svoga Boga zaboravio,
i ja ću tvoje zaboraviti sinove! (Hoš 4, 6—8; usp. još 4, 1sl)

Već smo prije spomenuli da je prema Hoš najvažnija služba svećenika *naučavanje* i *naviještanje Saveza* i njegovih zaključaka, odnosno prerogativa (Hoš 4, 2). A svećenici su tu dužnost zanemarili, zaboravili te uvodili orgijske seksualne obrede s posvećenim hramskim bludnicama (hierodule) izvodili su u svetišu sakralnu prostituciju. Svećenici

su stoga krivi što u zemlji više nema pravde Božje (mišpat) i što se narod udaljio od Boga (Hoš 5, 1): »Družba je svećenička kao zasjeda razbojnička!« (6, 9).

b) *Proroci u južnom kraljevstvu.* Premda su vjerske prilike bile u južnom kraljevstvu znatno bolje nego u sjevernom kraljevstvu, ipak su i tu svećenici zatajivali i zaboravljali svoje dužnosti i pretvarali se u odurnu kastu koja je još samo formalistički obavljala svećeničke čine a pri tom vršila svakakve grehote, sramote i zločine.

Veliki prorok IZAIJA nerijetko napada svećenike oko jeruzalemskog hrama. Iz njegove kritike možemo nazrijeti kako su u to doba svećenici *nisko* pali:

»Oni posrcu od vina,
teturaju od žestoka pića;
svećenici i proroci
od žestoka pića posrcu;
omamljuje ih vino;
teturaju od žestoka pića,
posrcu u viđenjima,
ljuljaju se sudeći.
Svi su stolovi puni gnusnih bljuvotina,
nigdje čista mjesta nema!
'Koga on to uči mudrosti,
koga on upućuje u objavu?
Zar djecu odviknuti od mlijeka,
odbijenu od prsiju?'« (Iz 28,7—8)

I prorok MIHEJ, nešto mlađi suvremenik proroka Izaije, otpužuje i napada svećenike ponajviše zbog korupcije.

»Čujte dakle ovo, glavari kuće Jakovljeve,
suci doma Izraelova...« (Mih 3, 9—12)

Prorok napada svećenike što još samo radi novca obavljaju svoju službu. Prorok se prijeteći da će Bog kazniti zato Jeruzalem sa svim svećenicima njegovim, jer ovakve »institucije« Bog ne treba.

Oko godine 630. pr. Kr. prorok SEFANIJA okrivljuje svećenike da »skvrne svetište i krše zakon« (Sef 3,4b) i to oni kojima je upravo dužnost i služba »čuvati Svetište« i »naučavati narod Zakon Božji« (toru). Ova je osuda slična onoj proroka EZEKIELA: »Svećenici ne poštuju mog Zakona i oskvrnjuju moje svetinje ne razlikujući sveto od nesvetog, ne učeći se lučiti nečisto od čistoga. Zanimarili su subote moje, bez časti sam u njihovoj sredini! (Ez 22, 26).

Prorok JEREMIJA, premda sin svećenika, dolazi u oštri sukob sa svećenicima zbog kritike i napadaja na njih. On je od Boga upravo i postavljen kao »grad utvrđeni«, »stup željezni« protiv kraljeva, knezova i svećenika zemlje (1, 18). U 2, 8 prigovara svećenicima »jer ne pitaju: 'Gdje je Jahve', tumačima Zakona, jer Boga ne poznaju, pastirima jer su od Boga otpali«. Svećenici više ne poznaju Boga. Oni naime više nemaju prave slike o Bogu izbavitelju Izraelaca iz ropstva Egipatskog, o Bogu izlaska i o Bogu Saveza, nego imaju sliku Boga iskrivljenu crtama boga Baala. Zato veli Jeremija da »svećenici poučavaju na svoju ruku« (Jr 5, 31) te se tako »u zemlji zbivaju strahote i grozote« (5, 30). Jeremija postaje još oštriji, jer su svećenici postali naprosto »zlikovci«

(6,13) i njihova nedjela, zločini i grijesi (brakolomstvo i svake vrsti nepravde) sežu sve do u hram. »Da, i prorok i svećenik zlikovci su, čak i u Domu svome nađoh im pakost!« (23, 11). Zbog tih osuda svećenici Jeremiju progone, osuđuju, prijete mu smrću (20, 1; 26, 11). Jeremiju suočenog sa svećenicima, brane laici i kraljevski činovnici. Tako se laici pokazuju otvorenijima prema Bogu i poslušnijima nego kler.

Iz ove razrade proročne kritike uperene protiv svećenika vidimo, istina, samo negativne crte svećenika u Starom zavjetu. No u pozadini tih tekstova jasno se nazire kakva bi morala biti služba i kakav život svećenika, ukratko, kakav je pojam o svećeniku i o njegovoj službi imao Stari zavjet: svećenik je posrednik između Boga i ljudi, služi Bogu u Svetišću (prinosi žrtve paljenice i kâd), blagoslivlje narod i poučava ga u vjerskim istinama, u Božjem zakonu koji je dan izraelskom narodu u sinajskoj objavi i Savezu.

4. Poslijesužanjsko i kasnožidovsko svećeništvo

Dok prije sužanjstva, prije godine 587, nije zapravo uopće postojala razlika između pojedinih svećenika, stvorena je već u sužanjstvu, a još se više razvila nakon oslobođenja, razlika gradskog klera (većinom leviti potomci Sadoka) od seoskog klera (leviti koji ne potječu od Sadoka); prvi su se smatrali kao *clerus maior*, a drugi *clerus minor*. Svećenički opis P (nastao upravo u sužanjstvu) uzima ovu podjelu kao polaznu točku u poimanju svećenika. Glavna je svećenička služba, doduše, privilegij svih potomaka Aaronovih, od kojih ipak imaju prednost potomci Sadoka, a ostale službe u hramu obavljaju svi ostali Aaronovi potomci (leviti) bez razlike bili oni potomci Sadoka ili ne. U vrijeme pisanja Ljetopisamskog djela (knjige Ljetopisa) ta je razlika već ustaljena i prilično jasna (oko 300. godine pr. Kr.).

Na čelu svećeničke hijerarhije nalazimo sada velikog svećenika (hakkohen haggadol). Dakle, ustanova velikog svećenika u Starom zavjetu prilično je mlađeg datuma:³³ prorok Ezekiel je nije poznao, proroci Hagaj i Sefonija spominju je oko osam puta, a pisac Ljetopisa četiri puta.

Veliki svećenik dobiva u poslijesužansko doba sve više na ugledu i značenju: on dobiva i kraljevski naslov »nagid« (knez: usp. 1 Ljet 9, 11; 2 Ljet 31, 13; Neh 11, 11 i dr.). On postaje u neku ruku kraljevski predstavnik Palestine i kao takav obavlja i poneke kraljevske funkcije te nosi kraljevske znakove. Poput kralja i on je sada *pomazivan* ali samo od herodijevskog vremena (poslije će biti opet samo *ustoličen* oblačenjem odijela karakterističnog za velikog svećenika), na glavi nosi »turban« (sanip) i na njemu dijadem (nezer — vjerojatno u obliku cvijeta) što su sve bili znaci kralja u predužanjsko doba (usp. 2 Sam 1, 10; Jr 13, 18 i dr.).

Veliki svećenik kao i ostali svećenici nose posebna odijela samo dok obavljaju službu u hramu (Ez 42, 14; 44, 19), a izvan hramskog prostora, koji veliki svećenik nije nikada smio napustiti, nose civilno odijelo. Veliki je svećenik imao neke privilegije: npr. ući u Svetište nad svetištem na dan Izmirenja, smio uzeti za ženu samo djevičansku

³³ Br 35, 25.28.32 potječu iz tog vremena.

djevojku iz kruga svog naroda i slično. Svećenici su bili podijeljeni u 24 razreda (1 Ljet 24,7—19) i izmjenjivali se u službi, osobito u prinošenju jutarnje i večernje žrtve.

III. POJAM I SLUŽBA SVEĆENIKA U NOVOM ZAVJETU

1. Općenito

Već smo na početku ustanovili da NZ ne upotrebljava za svoje vjerske službenike naslov *hiereus* (svećenik), jer je u očima NZ jedini svećenik Isus Krist, veliki svećenik (arhiereus), u kome idealna izraelska slika o velikom svećeniku nalazi svoje dovršenje: Isus je veliki svećenik kojeg je kao Mesiju očekivao SZ. Teologija o svećeništvu Isusa Krista polazna je točka novozavjetne teologije o svećeniku uopće. Najbolje nam ocrtava ideju svećenika Isusa Krista i razrađuje pojam njegova svećenstva poslanica Hebrejima (o čemu slijedi posebno predavanje).

2. Isus Krist jedini, istinski i veliki svećenik

Za NZ jedino je Krist stvarno i istinski svećenik i uz njega ne može u Crkvi opstojati neko drugo autonomno svećenstvo. Pisac Heb naziva Krista izričito velikim svećenikom (2,17; 3,1; 4,14 i 7,26) kojega je Bog jednom zauvijek postavio svećenikom (7,20sl). Njega smatra jednim istinskim svećenikom, svećenikom »po redu Melkicedokovu« (Heb 6,20), svećenikom koji je konačno ukinuo starozavjetno svećeništvo ostvarivši ga savršeno i potpuno na sebi samome, svećenikom čije je svećeništvo jedinstveno, neusporedivo i neponovljivo. Krist, poslušan Bogu Ocu, žrtvuje svoj život za druge. Njegova je smrt na križu novi način žrtvovanja: sebe i svoj život sasvim predaju Bogu (usp. Heb 5,7; 10,5—7; 2,18; 4,15 i 7,27). On okajava poput starozavjetnog velikog svećenika grijeha naroda i to na savršen način predavanjem svojeg života u smrti na križu (2,7); svojom krvlju očišćuje savjest ljudi (9,14), posvećuje ih (9,13) i s cijelim čovječanstvom sklapa novi Savez (8,8sl; 9,15; 10,16 i 22,24). U svemu je postao sličan ljudima kao njihov brat (2,18), poznaje ljudske slabosti i zna biti prema ljudima milosrdan, ljubazan i susretljiv (2,18; 4,15 i 5,1). Došao je u svijet da svijetu služi: »jer sin čovječji nije došao da mu služe, nego da on služi i da dadne život svoj kao otkup mjesto svih« (Mk 10,45). Na posljednjoj večeri govori apostolima-dvanaestorici: »Ovo je moje tijelo koje se za vas predaje« (Lk 22,19), »ovo je moja krv koja se za vas prolijeva« (Mk 14,24). Svoj život polaže za ljude i kao najčistiju žrtvu i kao dokaz svoje ljubavi prema čovjeku: »Jer nitko nema veće ljubavi od onoga koji život svoj predaje za bližnjeg!« Zato je Petar mogao kršćanima u svojoj poslanici poručiti: »Znate da niste otkupljeni nečim raspadljivim — srebrom ili zlatom — od svoga bezvrijednog, od otaca baštinjenog načina života, nego skupocjenom krvi Krista kao nevina i bez mane Janjeta« (1 Pt 1,18—19; usp. još 1 Kor 5,7; Gal 2,20; Ef 5,2.25; Iv 6,51; 17,19; 1 Iv 2,2). Po Kristu koji je kao veliki svećenik svojom smrću, uskrsnućem i proslavljenjem ušao u *pravo* svetište nad svetištem (Heb 13) mi svi prinosimo Bogu žrtve hvale. Zato svaka molitva Crkve završava »PO KRISTU GOSPODINU NAŠEM. AMEN«.

Dakako, osim svećeničke službe Krist je u svijetu imao druge službe u okviru svog spasiteljskog djela. On je »pastir duša« (Heb 13,20), vrhovni pastir svega Božjeg naroda koji je postao po novom Savezu Božja svojina, kraljevsko svećenstvo (1 Pt 2,9.25). Prezbiteri su pastiri Božjeg naroda jer im je za to Krist dao vlast (1 Pt 5,2), i njemu će morati položiti račun kako su obavljali svoju pastirsku službu (1 Pt 5,4). Isus Krist u svojem savršenom svećeništvu uključuje i kraljevsku i proročku službu (usp. Otk 5,9.12; 12,10).³⁴

3. Opravdanost opstojnosti svećeničkih službi u NZ

Opstojnost svećeničkih službi u Crkvi opravdana je samo utoliko ukoliko su te službe u posebnom odnosu prema Kristu, proroku, kralju i velikom svećeniku i ukoliko oni koji te službe u Crkvi obavljaju predstavljaju njega, njegovu žrtvu ponazočnjuju i čine trajnom među vjericima pomoću slavljenja euharistije.

Kao što Isusovo poslanje i opunomoćenje ima svoj temelj i porijeklo u Bogu Ocu koji ga je poslao u svijet da svijetu navijesti Božji plan spasenja svih ljudi, da oko sebe sakupi eshatološki Božji narod i svojom spasiteljskom smrću svima omogućući ulazak u zajedničarski život s Bogom, tako i svećeničko pozvanje i svećenička služba ima svoje temelje i svoje porijeklo u Isusu Kristu koji je na rastanku svojim apostolima rekao: »Dana mi je vlast, nebeska i zemaljska. Zato idite i učinite sve narode mojim učenicima! Krstite ih u Ime Oca i Sina i Duha Svetoga! Učite ih da vrše sve što sam vam zapovijedio. Ja sam s vama u sve vrijeme do svršetka svijeta« (Mt 28,18—20).

Svoju vlast i opunomoćenje predao je Krist apostolima i Crkvi sasvim u skladu s Božjim planom spašavanja ljudi po kojem Bog hoće da neki izabrani ljudi posreduju svojoj subraći spasenje i tako im pomognu ući u božanski vječni život.

Ovu svoju volju i spremnost pokazao je i dokazao Isus već u svojem zemaljskom životu time što je izabrao izvjesne ljude a od njih posebno dvanaesticu (*dodeka*) »da ga prate, da ih šalje (apostelei) propovijedati Evanđelje i da imaju vlast izgoniti zle duhove« (Mk 3,13—15; 6,7—13 i usp. mj.). Ovo dokazuje da je Isus želio da se njegova služba nastavi u Crkvi i poslije njegove smrti, uskrsnuća i proslavljenja. U tome je temelj sve apostolske i misijske djelatnosti pojedinih ljudi u prvoj Crkvi i u Crkvi svih vremena.

Za opravdanost svećeničkih službi u Crkvi od bitne je važnosti i to što je Isus nakon svojeg uskrsnuća apostole naoružao Duhom Svetim da bi mogli učinkovito u svijetu širiti svim ljudima objavu Božju, odnosno propovijedati Kristovo Evanđelje o Božjem kraljevstvu te da konačno mogu po krštenju sve ljude učiniti njegovim učenicima (Mt 28,18; usp. još Mt 18,19; Dj 1,8; Iv 20,21sl). Apostoli i njihovi nasljednici imat će svojim svećeničkim službovanjem udjela na Kristovoj punomoći: »Što god svežete na zemlji, bit će svezano na nebu...« (Mt 18,18; 16,19; Iv 20,23) i punopravno će ga predstavljati ovdje na zemlji: »Tko primi onoga koga ja šaljem, mene prima; a tko mene primi, prima onoga koji mene posla« (Iv 13,20 i dr.).

³⁴ Usp. SdBpA, str. 24-25.

4. Novozavjetni nazivi za svećeničke službenike

Ljudi koje je Isus osobno izabrao, oko sebe sakupio, uvodio ih u tajne kraljevstva nebeskog i na svom ih rastanku kao uskrslu spasitelj i proslavljeni Gospodin (kyrios) poslao u cijeli svijet sa svećeničkim dužnostima i opunomoćenjima (Mt 28, 18—20) zovu se u novozavjetnim spisima *dvanaestorica* (grčki *dodeka*). Naziv »apostoli« je kako se dađe dokazati iz Mk 3, 14 i Mt 10, 2 koji su stariji od Lk 6, 13 kasnije nastao i to očito na temelju tako česte upotrebe grčkog glagola »apostellein« (slati).³⁵

Služba ove dvanaestorice bila je, po svemu se vidi, specifične naravi jer ih je Isus osobno izabrao pa stoga ta njihova služba tako specifičirana nije nasljediva, ali su zato njihovo svećeničko poslanje i njihovo svećeničko službovanje nasljedivi i prenosivi. I doista dvanaestorica postavljaju u svim kršćanskim zajednicama *nadglednike* i *pomoćnike* (episkopoi kao i diakonoi:³⁶ Fil 1, 1; 1 Tim 4, 14; 5, 22; 2 Tim 1, 6; Dj 14, 23), a ovi opet prenose svoju službu na svoje nasljednike (1 Tim 1, 3; 4, 11; Tit 1, 5; 2 Tim 2, 1sl) koji kao *starješine* odnosno *presbyteroi*³⁷ (1 Tim 5, 17) ili *nadglednici* odnosno *episkopoi*³⁸ pasu stado Kristovo« (Dj 20, 28) ili upravljaju zajednicom. Nazive episkopos i presbyteros po prvi put susrećemo u Fil 1, 1. Služba episkopa i prezbitera nije bila u početku jasno odijeljena te se koji put te dvije riječi upotrebljavaju kao sinonimi označujući *istu* službu (npr. Dj 20, 17. 28). Tek kasnije, u Pavlovim pastoralnim poslanicama (npr. Tit 1, 5), postaje nešto jasnije da je episkopos onaj koji u krugu starješinâ (prezbitera) i zajedno s njima na kolegijalni način upravlja kršćanskom zajednicom i predsjedava euharistijskom slavlju.

U prvoj Crkvi nisu se upotrebljavali za svećeničke službe samo nazivi episkopos i presbyteros nego i niz drugih kao *apostoli* (u širem smislu riječi), *pastiri*, *predsjedavatelji*, *proroci*, *evangeliste* i *učitelji* (didaskaloi).

Posebno bih želio upozoriti na pojam *đakon* (diakonos), jer tu riječ, koja u Novom zavjetu označuje naprosto onoga koji vrši izvjesnu dijakoniju (služenje, odnosno služba), možemo mnogostruko shvatiti. Ta služba uključuje u prvoj Crkvi u svoj pojam *upravljanje* i Božjim tajnama (1 Kor 4, 1sl i Kol 1, 25) i zajednicama (Heb 13, 17), *predsjedavanje* (1 Sol 5, 12; Rim 12, 8), *pravo suditi drugima* (Mt 19, 28) i druge *kaznjavati* (1 Kor 5, 5). A sve je to, uključujući i samu apostolsku službu, u Novom zavjetu shvaćeno kao *diakonia* (služenje) prema onoj Kristovoj: »Tko od vas hoće biti prvi, neka bude sluga sviju« (Mk 10, 44). Zanimljivo, i apostol je u Crkvi opisan u jednoj Kristovoj paraboli Lukine redakcije (Lk 12, 41—46) kao sluga. Vjeran tom prvom kršćanskom poimanju, Pavao sebe uvijek naziva »slugom Kristovim«, »slugom Božjim« (1 Kor 9, 19; 2 Kor 4, 5).³⁹

³⁵ K. H. SCHELKLE, nav. mjesto, strana 34; B. RIGAUX, *I dodici apostoli*, Concilium (talij.) 4(1968) str. 17-27; E. M. KREDEL, *Der Apostelbegriff in der neuesten Exegese*, u Zeitschrift für katholische Theologie 78(1956) str. 169-193; 257-305.

³⁶ Nazivi službe episkopa i diakona prvi se put u NZ spominju u Fil 1, 1.

³⁷ Pojam *Presbyteros* očito je židovskog porijekla (hebrejski zikne). U starom su zavjetu naime starješine imali važnu ulogu i odgovorne službe i dužnosti.

³⁸ Nadglednik (episkopos) također je židovskog porijekla. U Kumranu se spominju nadglednici (mebaqer) koji su po ljestvici vrijednosti i časti ispod prezbitera jer obavljaju svjetsku (profanu) službu.

Službe su u prvoj Crkvi shvaćene kao darovi Duha Svetoga (ka rizma) dani pojedincima za zajednicu (Rim 12, 6—8; 1 Kor 12, 7—11), darovi koje daje Bog i udjeljuje Krist za svoju Crkvu (Ef 4, 11sl). Neke su službe, npr. služba prezbitera, dosta rano juridički shvaćene (Dj 11, 30; 14, 23sl) i postaju od običnog služenja *životno zvanje* pojedinaca. Time je karizma institucionalizirana preko sakramenta i službe koja čovjeku postaje njegov poziv (1 Tim 4, 14; 2 Tim 1, 6). To se zbiva tako što se nosiocu neke službe daje nalog i zadatak službovanja na dugo vrijeme i ta mu se služba određuje juridičkim formama. I ta pojava ima svoje korijenje u načinu kojim su bili izabrani, pozvani i u svijet poslani dvanaestorica, dodeka. Oni su kao Božji predstavnici neprekidno nazočni u svijetu da u svijetu ostvaruju kraljevstvo Božje. Poput dvanaestorice, i ti službenici bivaju izabrani, pozvani i posvećeni da propovijedaju Riječ Božju, obraćaju srca ljudi k Bogu i liječe svakovrsne bolesti (Mk 3, 14sl; Mt 10, 1). Ovo pozvanje i posvećenje zbiva se *rukopolaganjem* (Dj 13, 1—3) s *molitvom* (Dj 13, 3; 14, 23). U ovom obredu službeniku se službeno predaje službena apostolska nauka (predaja, paradosis: usp. 1 Kor 15, 1—3) da je propovijeda. Uz to dobiva i dar Duha Svetoga (harisma tou theou) koji je temelj ovakvog službenog i javnog ili uredskog služenja (amtliches Dienst).

5. Pojam apostolske službe u Pavlovim spisima

Pavlove su poslanice osobito važne za razumijevanje pojma apostolske službe u prvokršć. Crkvi. Prema Pavlu apostolat je služba koja se temelji na Kristovom poslanju i opunomoćanju. Pavao je svjestan da je kao sluga Isusa Krista »pozvan za apostola«, »određen za evanđelje« (Rim 1, 1) i od Krista poslan da »propovijeda radosnu Vijest« (1 Kor 1, 17) i da s Kristovim ovlaštenjem izgrađuje Crkvu Kristovu (2 Kor 10, 8; 13, 10). Bog ga je pozvao u tu službu dok je još bio u majčinoj utrobi (Gal 1, 15) i povjerio mu posebnu dužnost da »bude upravitelj Božjih tajni« (1 Kor 4, 1) i da vjerno propovijeda Kristovo evanđelje narodima (1 Kor 9, 17). I sve što Pavao čini, ne čini u svoje ime, nego u ime Isusa Krista koji ga je pozvao, opunomoćio i poslao u ime Duha Svetoga koji mu je udijeljen (1 Kor 2, 4). On dakle predstavlja u kršć. zajednici samog Isusa Krista čiji je on »doulos« (sluga ili službenik). Za tu je funkciju Pavao opskrbljen autoritetom koji mu je udijelio sam Isus Krist i na temelju kojega ima pravo upravljati zajednicama, koriti, opominjati i osjećati se sa zajednicom tijesno povezan kao otac ili majka sa svojom djecom. Taj autoritet nije njemu osobno dan, nego mu je dan za zajednicu: »Ne bismo se htjeli vladati kao gospodari vaše vjere, štoviše ,mi smo suradnici na vašoj radosti« (2 Kor 1, 24). Ipak u svom djelovanju on ne podliježe sudu zajednice, nego samo sudu Isusa Krista (1 Kor 4, 3sl). Ima pravo uzimati sa sobom suradnike i pomoćnike (synergoi) koji ga prate i pomažu mu u širenju Kristova evanđelja. Među njegovim suradnicima su Timotej i Tito (Rim 16, 21) koje naziva »braćom i suradnicima Božjim u Kristovu evanđelju!« (1 Sol 3, 2) jer zajedno s njime služe evanđelju (Fil 2, 22) i pomažu mu obavljati »Božje djelo« (1 Kor 16, 10). Njih šalje u zajednice, u koje on sam ne može doći, da ga zamjenjuju i

³⁹ K. H. SCHELKLE, nev. dj., str. 33.

zastupaju punim autoritetom (usp. 1 Kor 4, 17; 2 Kor 7, 15). Među njegovim suradnicima susrećemo i žene koje mu pomažu u apostolatu (Dj 18, 26; 1 Kor 16, 19; Rim 16, 3: bračni par Aquila i Priscilla; Rim 16, 2: đakonisa Febe; Fil 4, 2sl: Evodija i Sintihe). Štoviše, on zahtijeva da se u njemu prizna pravo »voditi sa sobom sestru«, odnosno ženu kao i Petru (1 Kor 9, 5).

Ukratko: Pavao je od Boga izabran, od Isusa Krista poslan i opuno-moćen da djeluje u kršć. zajednici kao Kristov službenik propovijedajući evanđelje, tumačeći Božje tajne, upravljajući kršć. zajednicama i ponazočnjujući Krista na zemlji slavljenjem euharistije. A to su sve prema NZ bitne značajke svećeničkog služenja i svećeničke službe.

6. Pojam apostolske službe u Lukinim spisima

I za Luku je apostolat, kako možemo zaključiti na temelju Dj 1,15sl, *služenje* (diakonia), i to »služenje Riječi« (diakonia tou logou), »svjedočenje«, »upravljanje«, nadgledavanje« (episkopé: Dj 6, 1—4; 8, 14—17; 20, 17—35), »poučavanje vjernika« (Dj 2, 42; 4, 2 i dr.) i vršenje bogoslužja (Dj 2, 42 i 20, 7). Službu nadgledavanja (episkopé) pretpostavlja Luka već u svojoj redakciji parabole o vjernom i razboritom upravitelju (Lk 12, 41—46; 22, 24—30). Ovu službu vrše apostoli snagom Duha Svetoga kojeg im je udijelio uskrsli Isus Krist te su oni u tom smislu pravi »karizmatici« (usp. Lk 24, 49; Dj 1, 4, 8; 2, 1—21; 4, 8; 5, 3, 9; 6, 3; 13, 9). S njihovom službom mora biti povezan i uzoran život, spremnost na žrtvu i trpljenje (Dj 9, 16; 20, 19sl).

Služba apostolata, odnosno razne službe koje iz apostolske službe izvire, mora se obavljati sve vrijeme između Uzašašća i ponovnog Kristova dolaska (Lk 24, 47sl; Dj 1, 11). U tu svrhu apostoli su primili, a s njima je primila i cijela Crkva, za »posljednja vremena« dar Duha Svetoga (Dj 1, 8; 2, 17—21) da bi mogli usred nevolja (Dj 11, 19; 14, 22; 20, 23), napastovanja i proganjanja (Lk 8, 13; 22, 28; Dj 20, 19) ostati vjerni Kristu i svojoj službi upravljanja.

7. Sveopće svećenstvo Božjeg naroda

Prema nz. svjedočanstvima sav je narod Božji shvaćen kao svećenički narod, narod koji je po krštenju primio pozvanje, ovlaštenje i dužnosti da sudjeluje na Kristovu svećeništvu. Ova misao nije nipošto proizvoljni produkt suvremenih egzegeta, nego je u samim nz. tekstovima jasno izražena. Apostol Ivan piše u Otkrivenju: »Milost vam i mir od onoga KOJI JEST, koji BIJAŠE i koji ĆE DOĆI... i od Isusa Krista, VJERNOG SVJEDOKA, PRVOROĐENCA od mrtvih i VLADARA zemaljskih kraljeva! Njemu, koji nas ljubi i koji nas je otkupio od grijeha svojom krvlju i učinio nas kraljevstvom svećenika za Boga, svoga Oca — njemu slava i vlast u vijeke vjekova. Amen!« (Otk 1, 4—6). Iz ovoga teksta jasno proizlazi da su svi kršćani po krvnoj žrtvi Isusa Krista »svećenici Božji« (usp. Otk 5, 9sl; 7, 14; 12, 11).

I apostol Petar u svojoj prvoj poslanici kršćanima tvrdi: »Vi ste izabrani rod, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod određen za Božju svojinu, da razglasite slavna djela onoga koji vas poziva iz tame u svoje divno svjetlo!« (1 Pt 2, 9). Misao da su svi članovi naroda Božjega svećenici nije nipošto nova, nastala tek u nz. vrijeme; ona je ukorije-

* SdBpA, str. 16-17.

njena već u sz. teologiji Saveza. Izraelski je narod po sklopljenom Savezu postao »Božja svojina« (segulla), »sveti narod (goi qadoš) i »kraljevstvo svećenika« (mamleket kohanim):

»Stoga, budete li mi se vjerno pokoravali i držali moj Savez, vi ćete mi biti predraga svojina mimo sve narode — ta moj je sav svijet — vi ćete mi biti kraljevstvo svećenika, narod svet.« (Izl 19, 5sl)⁴¹

Petar ima upravo ovaj biblijski tekst i ovu sz. teologiju o Božjem narodu na umu kad u svojoj poslanici tvrdi da su svi krštenici postali svećenici, sudionici na Kristovu svećeništvu (1 Pt 2, 9).

U kojim se svećeničkim činima prema NZ očituje ovo sveopće svećenstvo krštenika? a) Prije svega u pravu i u dužnosti *naviještati Riječ Božju*. Neki nz. tekstovi jasno nam potvrđuju da je briga oko Riječi Božje bila briga svih kršćana. Pavao piše u poslanici Korinćanima: »Ako svi prorokuju a uđe kakav nevjernik ili neupućeni, svi ga opominju, svi ga ispituju i prosuđuju... I tako, past će ničice, pokloniti se Bogu i priznati da je doista Bog među vama «(1 Kor 14, 24). Kad je Pavao bio u zatvoru i bio spriječen u propovijedanju, mnoga se braća u Filipima »ohrabrena u Gospodinu njegovim okovima usuđuju sve više i više bez straha propovijedati Riječ Božju« (Fil. 1, 12—18). Svi su kršćani bili sposobni da svojom riječju svjedoče za Krista i šire njegovu nauku, jer su »od Boga poučeni« (1 Sol 4, 9).

Evo još nekoliko tekstova koji će nam osvijetliti sveopće svećenstvo vjernika Kristovih:

»Ja sam osobno, braćo moja, za vas uvjeren da ste i sami puni čestitosti, prepuni svakog znanja i da ste kadri opomenuti jedan drugoga« (Rim 15, 14).

»Što se vas tiče, pomazanje koje ste primili ostaje u vama, i nemate potrebe da vas tko uči. Već, jer vas njegovo pomazanje uči o svemu, jer je istinito, ne lažno, kako vas je naučilo, tako ostanite u Njemu!« (1 Iv 2, 27)

Čitava se Crkva mora brinuti za duše:

»Također vas molimo, braćo, opominjite neuredne, sokolite malodušne, pomažite slabe, budite strpljivi sa svima!« (1 Sol 5, 14)⁴²

b) Druga značajka općeg svećenstva naroda Božjega jest u tome što cijela kršćanska zajednica *slavi euharistiju*. Na posljednjoj večeri, koju je Isus slavio sa svojim apostolima prije svoje smrti, rekao je on, doduše, samo svojim apostolima: »Ovo činite na moj spomen!« (Lk 22, 19). No ova se zapovijed odnosila na cijelu kršćansku zajednicu.

Neredi koji nastaju pri slavljenju euharistije u korintskoj crkvi daju Pavlu povoda da im piše (1 Kor 11 17—34) *kako* treba euharistiju zajedno slaviti. Dok je apostol bio nazočan u Korintu, on je s njima zajedno slavio euharistiju i toj euharistiji predsjedao. A što biva kad je Pavao odsutan? U tom slučaju cijela zajednica opet slavi euharistiju, a ne samo neki pojedinci, jer su opomene koje Pavao šalje upućene svim članovima korinške kršć. zajednice, a ne samo nekima. Dakako

⁴¹ Opširnija ezegeza ovog teksta nalazi se, osim raznih komentara, u PD I, str. 67-72.

⁴² K. H. SCHELKLE, nav. djelo, str. 27-30.

da nije isključeno da je ipak postojao netko tko se pri tom brinuo za vanjski red, ali iz teksta ne možemo zaključiti da li je taj netko bio samo predsjedatelj koji je predvodio molitvu ili je bio prezbiter koji je doista vršio posredničku funkciju u obavljanju bogoštovlja. Po svemu izgleda da je doista cijela zajednica snagom svojeg svećeništva slavila euharistiju.

Ova prvokršć. praksa mogla bi biti i za današnju Crkvu poticaj da u onim prilikama u kojima zajednica nema službenog svećenika sama snagom svojeg svećeništva slavi euharistiju.

Prema Pavlu cijela Crkva treba Bogu prinositi žrtvu svojim životom. On nagovara kršćane da »prinesu sebe kao žrtvu živu i ugodnu Bogu — kao svoje duhovno bogoštovlje« (Rim 12, 1sl).

c) U prvokršć. crkvama i vjernici su, snagom svojeg svećeništva primljenog na krštenju, imali službu upravljanja zajednicom. Tragove takve prakse susrećemo u Matejevu evanđelju (bratska opomena: Mt 18, 15sl): »Ako ti brat sagriješi, pođi te ga ukori nasamo...«

Vlast u Crkvi ne smije biti izražena i prakticirana na neki tajanstveni autoritetski način, nego na kolegijalni način. Kad je Pavao bio odsutan iz Korinta, a u Korintu je nastao nered, nije htio dati nikakvu odluku sam na svoju ruku i snagom svojeg autoriteta, nego je htio odluku dati zajedno s članovima kršćanske zajednice u Korintu (1 Kor 5, 4). Prva kršćanska zajednica bila je u upravljanju i vladanju demokratskog karaktera. To je bila neslomiva snaga mlade Crkve!

8. Uloga laika (i ženskog spola) u prvokršćanskoj Crkvi

Novozavjetni spisi spominju mnoge suradnike, muževe i žene, koji su pomagali apostolima i imali udjela na njihovu apostolat. Oni su za svoju službu bili i posvećeni polaganjem ruku i molitvom (Dj 6, 6; 13, 3; 1 Tim 1, 6). Prema današnjem pravu oni su pripadali laicima. Apostoli su ih dobro poučili u vjeri i odgojili te ih zatim slali u razne gradove ili u okolna sela gdje su oni osnivali prve kršćanske zajednice (tako nastadoše kršć. zajednice u Laodiceji, Kolosu, Pergamu i drugdje). U njihovim su se kućama skupljali katekumeni i krštenici i u njima su slavili euharistiju (Rim 16, 5, 23; 1 Kor 16, 19; Kol 4, 5; Dj 2, 4—6; 12, 12; 20, 20)

U novozavjetnom vremenu i žena je imala stanovitu funkciju služenja i službu kojom je pomagala izravno apostolima u vršenju apostolata. Često se protiv ženine službe u Crkvi citira Pavlova: »Žene neka na sastancima šute!« (1 Kor 14, 34sl). Ovaj tekst ne izražava Pavlovu praksu pa stoga neki egzegete misle da ga je kasnije umetnuo neki redaktor u doba kad su ženama bila ograničena njihova prava u Crkvi (usp. 1 Tim 2, 12, kasnija pastoralna poslanica). U nekim rukopisima taj se tekst nalazi nakon r. 40, pa i to daje povoda za sumnju u autentičnost ovoga citata. Kako bilo da bilo Pavao u istoj poslanici Korinćanima, malo prije, navodi da žena kad *prorokuje* ili *moli* u crkvi neka bude pokrivena glave (1 Kor 11, 5). Dakle, žena je smjela propovijedati, predvoditi molitvu itd.

Od velikog je značenja da Pavao u svojim poslanicama po imenu citira mnoge žene spominjući njihovu službu. Često se spominju i u Dj (18, 26) i u Pavlovim poslanicama pobožni židovski braćni par Aquila i Priscilla, za koje Pavao veli da su »podmjestili svoj vrat« za

njegov život i kojima zahvaljuje ne samo on nego i sve crkve poganskog podrijetka» (Rim 16, 3sl). Pavao spominje i neku đakonisu Febu koja je mnogima i njemu samome pomogla (Rim 16, 2sl). U poslanici Filipljanima apostol spominje žene Evodiju i Sintihu, koje su se zajedno s apostolom Pavlom borile za vjeru (Fil 4, 2sl). U zaključku svoje poslanice Rimljanima spominje i mnoge ostale žene koje su zajedno s ostalim članovima svojih obitelji pomagale širenju evanđelja i tako imale udjela u njegovu apostolatu (neka Marija koja se mnogo trudila za Rimljane, Junija, žena Andronikova, koja je zajedno s Pavlom bila u zatvoru, gospođice Trifena i Trifoza koje su se mnogo trudile u Gospodinu, draga Persida koja se može pohvaliti da joj je Pavao u poslanici dao naslov »draga«, zatim Julija, Nereja).⁴³ Sve to pokazuje kako je prva kršćanska zajednica bila široka u podavanju službi ljudima koji su bili za njih sposobni i imali dara Duha Svetoga i kako je bila snalažljiva te se nije dala vezati nikakvim juridizmom ili formalizmom nego je iskoristila sve ljude i sve prilike koje su joj se činile podesne da »Verbum Dei curret in mundo«, da što više ljudi dođe do »spoznaje istine« i da se tako spase (1 Tim 2, 4sl).

ZUSAMMENFASSUNG

In diesem Artikel wird der Begriff des Priesters in der heiligen Schrift und dessen priesterliche Amt behandelt. Die Behandlung hat drei Hauptteile: 1. Der Begriff des Priesters allgemein auf Grund der Etymologie und der Religionsgeschichte (die heidnischen Religionen des alten Orients, des Greichentums, das Alte und das Neue Testament), 2. Der Begriff des Priesters und dessen Amt im alten Testament, und 3. Der Begriff des Priesters und dessen Amt im Neuen Testament.

Auf Grund der etymologischen und religionsgeschichtlichen Analyse schliesst man: der Priester (kohen, iereus) ist derjenige der die Menschen vor Gott vertritt. im Kultus-Dienst steht und dem Volke das Wissen um Gott vermittelt. Diese Funktionen des Priesters finden sich auch im Alten Testament bei den isr. Priestern. Am Anfang des AT gibt es noch keine institutionalisierte Priester, sondern die Laien üben die priesterliche Funktionen (Abraham, Isak, Jakob), sogar noch in der Zeit der Monarchie (David, Salomo, Achab u. a.). Das atl. Priestertum ist von Moses gegründet: er übergrub den Söhnen des Stammes Levi die Aufgabe, die priesterliche Funktionen auszuüben. Diese Institution entwickelt sich durch die Geschichte des AT nur langsam. Für das bessere Verständnis des atl. Priestertums sind einige Texte (Dt 33,8—11; 18,1—8; 10,8—9 und einige Texte aus den Propheten Hosea, Amos, Isaias u. a.) analysiert worden.

Im Neuen Testament gibt es nur ein einziges und einmaliges Priestertum, das Priestertum Jesu Christi. Er hat durch sein Tod am Kreuz ein einmaliges und für alle Zeiten geltende Opfer Gott dargebracht. Dadurch ist er der Hohepriester geworden. An diesem Priestertum nehmen alle Gläubige teil. Es gibt aber die Menschen die Gott berufen hat (so wie Jesus die Aposteln und seine Jüngern) die durch das Priesterweihe-Sakrament zu Priestern geweiht sind: sie nehmen in besonderer Weise am Priestertum Christi, Sie sind seine Vertreter, sie machen gegenwärtig das Opfer Christi durch das Eucharistiefest. Sie weiden die ihnen anvertraute Herde Gottes (1 Pt 5, 1 f). Sie unterscheiden sich wesentlich durch ihr Priestertum von den anderen Gläubigen die an diesem Priestertum durch die Taufe teilnehmen.

⁴³ ISTI, str. 30-31.